

Ulus-devlet, kimlik ve kültür perspektifinde uluslararası göç tartışmaları

International migration discussions in the perspective of nation-state, identity and culture

Müslüm Reyhanoğulları *^a

Makale Bilgisi

Derleme

DOI:

10.33688/aucbd.1733360

Makale Geçmişi:

Geliş: 03.07.2025

Kabul: 16.10.2025

Anahtar Kelimeler:

Uluslararası göç

Ulus-devlet

Kimlik

Kültür

Toplumsal inşa

Öz

Çağdaş dönemde uluslararası göçler; ulus-devlet, kimlik ve kültür kavramları bağlamında karmaşık ve çok boyutlu bir ilişki içinde ele alınmaktadır. Bu ilişkinin niteliği, ulus-devletlerin doğası ve işlevleri ile uluslararası göçün temel dinamikleri tarafından şekillendirilmektedir. Ulus-devletler göçün düzenleme ve yönetmede aktif rol oynarken, uluslararası göç hareketleri de devletlerin sosyokültürel, ekonomik ve politik yapılarında dönüşümlere yol açmaktadır. Bu karşılıklı etkileşim, devlet politikaları ve toplumsal dinamiklerde derin değişiklikler yaratmaktadır. Göçmen ile ev sahibi toplumlarda kimlik ve kültür ekseninde de olumlu ve olumsuz sosyal dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin kimlikleri adaptasyon sürecinde yeniden şekillenirken, ev sahibi toplumların kimlik ve kültürel yapıları da değişmektedir. Bu durum kültürel sınırların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda araştırma uluslararası göç olgusunu; ulus-devlet, kimlik ve kültür ekseninde sosyo-politik etkileriyle incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen çalışma, literatüre dayandırılarak uluslararası göçün ulus-devletin doğasına, kimlik oluşumundaki rolüne ve kültürel ilişkilerine odaklanmaktadır. Çalışmanın beşeri coğrafyadaki bu konulara kuramsal katkı sunması hedeflenmektedir.

Article Info

Review

DOI:

10.33688/aucbd.1733360

Article History:

Received: 03.07.2025

Accepted: 16.10.2025

Keywords:

International migration

Nation-state

Identity

Culture

Social construction

Abstract

In the contemporary era, international migrations are examined within a complex and multidimensional relationship in the context of the concepts of nation-state, identity, and culture. The nature of this relationship is shaped by the essence and functions of nation-states as well as the fundamental dynamics of international migration. While nation-states play an active role in regulating and managing migration, international migration movements also lead to transformations in the sociocultural, economic, and political structures of states. This mutual interaction creates profound changes in state policies and social dynamics. It brings positive and negative social transformations in immigrants and host societies in terms of identity and culture. Therefore, while immigrants' identities are reshaped during the adaptation process, the identity and cultural structures of host societies also change. This situation leads to the emergence of cultural boundaries. Within this context, the research aims to examine the phenomenon of international migration with its socio-political effects along the axes of nation-state, identity, and culture. Conducted through a qualitative research method and based on the literature, the study focuses on the nature of the nation-state, its role in identity formation and its cultural relations concerning international migration. The study aims to provide a theoretical contribution to these topics within the field of human geography.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: muslumreyhanogullari@munzur.edu.tr

^aMunzur Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Tunceli/Türkiye

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The phenomenon of migration has a deep historical background throughout human history. It is defined as a geographical phenomenon and corresponds to the temporary or permanent displacement of societies, both in masse and individually. In the context of displacement and mobility, international migrations, in particular, attract attention in today's societies. International migration, which concerns human sciences ranging from politics to economics, from nation-states to transnational studies, culture to identity studies, is also researched and discussed within the discipline of geography. The most fundamental reason for this is that international migration is perceived as a process that affects both the causes and consequences of changes in social and spatial structures, as well as basic production processes.

As Bartram, Poros, and Monforte (2019, s.14-18) stated, the way to understand international migration at a conceptual level is to focus on the concept of nation within international. International migration is accepted as a phenomenon with consequences due to nationality differences or associated nationality differences. Therefore, it can be said that demographic and sociopolitical processes in modern societies on a large scale are associated with and explained by the nation-state. In this sense, the main element of an individual's identity is his or her nationality. When a migrant goes to another country, they deepen their identity, which is rooted in their nationality. For this reason, international migration is associated with national differences and sovereign states in the world

This article aims to focus on the sociopolitical effects and productions of international migration flows, based on nation-states, identity, and culture, to reveal the relational perspective between them. The main justifications of the study are to reveal the nature of nation-states, to analyze their perspective on international migration and their regulations towards migrants, to interpret the social change and transformation of international migration in terms of identity and culture relations instead of established prejudices, and to discuss its shaping effects. The phenomenon of international migration, which is associated with human history, carries an important power for economic, sociocultural, political change. However, when the current political atmosphere is taken into account, it is defined through the construction of a nation-state based on political organization in the international arena. In this sense, the study aims to focus on three basic problems and seeking answers to these problems:

1. How does international migration affect the nature of the nation-state and what kind of socio-political productions does it lead to in the nation-state?
2. What is the shaping effect of international migration in relation to identity?
3. What is the relationship between international migration and culture?

Method

The research topic is based on qualitative research methods and enriched with a wide literature review; research problems are answered. Qualitative research is important in cases where any problem or subject is waiting to be discovered. For this reason, the relationship between the phenomenon of

international migration and nation-state, identity, and culture has been examined and interpreted in depth from secondary data.

Analysis and Interpretation of Findings

A relationship involves certain difficulties in the structures of international migration; and nation-states. As Fargues (2013, s.6) argues, the nation-state is seen as a unified people and territory that unites itself around an integrated national narrative. In contrast, international migrants are often perceived as people who challenge the founding existence of the nation and disrupt its integrity, who live outside an integrated territory and who are not included in the national narrative of their destination country. For this reason, international migration has gained an important place in the political agendas of nation-states. According to Keely (1996, s.1046), the assumption that countries should be organized as nation-states should be accepted as the key to understanding the political basis of refugee production and the policies towards refugees developed through the United Nations. Therefore, one of the most important factors that can affect the nature of the nation-state is international migration based on ethnic differences.

Identity is one of the primary concepts that must be considered in studies of migration and ethnicity. As a concept within the social sciences, identity first gained its significance in the 1950s, a period when the American intellectual landscape was preoccupied with the theme of 'individual survival in mass society.' Identity acquired its original theoretical value, due to its relevance to this debate. At the time, the core issue centered around the 'search for identity,' which was understood as stemming from individuals' feelings of rootlessness and isolation within a vast, anonymous crowd. In the following decade, the cultural climate underwent a profound transformation, and concerns related to mass society faded into the background. However, the concept of identity did not diminish with the decline of interest in these particular issues; on the contrary, it gained even greater popularity (Gleason 1983, s.928).

In this context, Madsen and Naerssen (2003, s.72) note that the nation-state continues to serve as the standard for controlling migration, shaping identity, and defining belonging. They emphasize the possibility of developing an approach that recognizes how identity construction operates differently across various political contexts.

There is a close relationship between international migration and culture. Migration is one of the main enablers of interaction between different cultures. Culture is composed of dimensions such as religion, language, education, and skills of a person. These dimensions are crucial for adaptation to the society of the host country, and acculturation. The greater the differences in religion, education and language, the more difficult it becomes to adapt emotionally and socially to the host country. In this sense, culture can be seen as a life order in which people try to construct meaning through symbolic representation practices, as stated by Tomlinson (2017, s.35). In other words, all elements such as people's production/consumption styles, reflections of the political atmosphere on society and in what forms politics is used, and the interpretation of communication methods from a social perspective are all related to culture.

Tomlinson (2017, s.36) emphasizes that culture is a process of extracting meaning from cultural, political, and economic practices that are complexly intertwined, aiming to give meaning to life. Furthermore, everything that can be transformed into symbols is meaningful. Jameson (2007, s.199)

defines cultural identity as an individual's sense of self derived from official or unofficial membership in groups that transmit and instill knowledge, beliefs, values, attitudes, traditions, and lifestyles. Therefore, instead of privileging cultural identity through the phenomenon of nationality, it is necessary to balance it with the dimensions of profession, class, geography, language, and thought. Since cultural identity changes over time, it also has the ability to activate emotions. Power and privilege are intertwined in cultural identity. Therefore, it is affected by close relationships and can be discussed through communication.

Conclusion

There is a reciprocal relationship between the nation-state and international migration. It should be noted that the nation-state has significant effects on international migration in terms of determining and controlling borders, creating policies for the immigrant mass, conditions for granting citizenship to immigrants, security concerns for refugees, determining economic needs and the labor market, and ensuring the management of socio-cultural interactions between the local population and refugees. It is possible to say that international migration has a significant effect on the nation-state through demographic change in society, socio-cultural transformation, and political, economic, and national identity discussions. Nation-states develop important policies determining who can cross the border points under which conditions and how long individuals can stay. Nation-states also put forward migration policies by taking into account their own economic, security and socio-cultural interests. They shape the citizenship criteria, affecting immigrants' integration and rights in society, by taking into account the concepts of national identity and belonging. Nation-states they can encourage or restrict international migration in line with their level of economic development and their needs in the labor market. Western countries can develop policies for migrant workers to address the gap in the labor market due to the aging population.

There is a multifaceted and complex relationship between culture and international migration. While cultural interaction offers significant cultural richness on the one hand, it also creates new identities and can sometimes lead to tensions. Culture also has the power to influence the decisions of migrants as a group. Individuals or families who migrate as a result of economic, cultural, or political pressures shape their migration decisions with their own cultural values, beliefs, and lifestyles. The process of adaptation to cultural differences and social integration of refugees is also extremely important. International migration can affect the social values and norms of host societies and make new social arrangements necessary. International migration can also lead to significant changes in language, identity, artistic activities and culinary culture.

Considering the multidimensional relationship between identity and international migration, mutual interaction affects individual and social identity in significant ways. The change that immigrants will experience in their own cultural identities during their adaptation to a new culture can be in the form of assimilation, integration, separation, or marginalization. Simultaneously, international migration can cause multiple identity crises and create major disruptions in the perception and belonging of the immigrant community. As a result of the relationship that immigrants establish with the society in the target country and their own ethnic groups, they can form new social identities and belongings.

International migration can create important discussions regarding the questioning and redefinition of national identity. While one side is concerned about the loss of cultural homogeneity, the other side defends the social richness of cultural diversity. Prejudices against immigrants negatively affect their identity perceptions. This situation leads to the formation of negative attitudes towards the host society. For this reason, mutual understanding and respect are important for successful integration.

1. Giriş

Göç olgusu, insanoğlunun varoluşuyla birlikte derin bir tarihsellik barındırmaktadır. Göç, coğrafi bir olgu olarak tanımlanmakta ve toplumların hem kitleler halinde hem de bireysel olarak geçici veya kalıcı yer değiştirmelerine karşılık gelmektedir. Söz konusu bu yer değiştirme ve hareketlilikte özellikle uluslararası göçler dikkatleri çekmektedir. Politikadan ekonomiye, ulus-devletten ulusötesine, kültürden kimlik çalışmalarına kadar beşerî bilimlere ilgilendiren uluslararası göç, coğrafya disiplini (Özgür, 2018; Yakar, 2021) içerisinde de önemle araştırılmakta ve tartışılmaktadır. Bunun da en temel sebebi, uluslararası göçün toplumsal ve mekânsal yapıdaki değişikliğin ve temel üretimlerin hem nedenlerine hem de sonuçlarına etki eden bir süreç olarak algılanmasıdır.

Uluslararası göçler çok boyutlu ve dinamik bir yapı taşımaktadır. Dolayısıyla sürekli devinim halinde olan ve farklı bağlamlarda farklı şekillerde gelişen uluslararası göç, “içinde geliştiği bağlamın koşullarından etkilenir ve bu koşullardaki değişimle etkileşerek dönüşümler geçirir” (Şirin Öner 2015, s.13). Uluslararası göçün “1970’li yılların ortalarından bu yana karmaşık bir süreç olarak giderek ivme kazandığını ve küreselleşme hareketi içerisinde kilit bir dinamik olarak yerini aldığını” ifade eden Castles ve Miller (2008, s.3-4), Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen çatışmaların sonucunda birçok ülkede yerinden edilmiş büyük kitlelerin oluştuğunu da vurgulamışlardır. Afrika, Avrupa, Latin Amerika ve Orta Asya’daki bölgelerin kaos ve çatışmalı süreçlerle yıkımın eşiğine geldiği, bununla birlikte demokratik kurumların, liberal ekonomik stratejilerin ve bölgesel entegrasyonun bu dönemlerde yükselen küresel değerler olarak yerlerini aldığı görülmektedir. Soğuk Savaş sonrasında farklı türdeki çatışmaların sonucunda ortaya çıkan uluslararası göçün hem kapsamı hem de ulusal ve uluslararası politikadaki yansımaları açısından önemli sosyal sonuçlar ortaya çıkardığı söylenebilir.

Hükümetler, göç olgusunu 19. yüzyıldan beri tartışmaktadırlar. Özellikle milliyetçilik ideolojisinin gelişiminden sonra ulus-devlet temelindeki tartışmalar dikkatleri çekmektedir. 1990’lı yıllarda göç ve göçmenlere yönelik kullanılan ulusal politik söylemler, göçün siyaset dünyasında genişçe yer bulmasına olanak tanımıştır. Giderek kitlesel göç hareketleri sonucunda artan etnik farklılıkların varış noktasındaki toplumda ayrışmayı ve çatışmayı körüklemesi, ülkelerin siyasi atmosferinde etnokültürel tartışmaların yaygınlaşmasına yol açmıştır. “İçinde bulunduğumuz dönemde tarihsel birikim ve toplumsal örgütlenme sisteminde değişimler yaratan ekonomik, politik yeniden yapılanma ve dönüşüm” süreçlerini gördüğümüzü ifade eden Morley ve Robins (2011, s.49), söz konusu “bu tarihsel değişimlerin merkezinde bir uzamsal yeniden yapılanma ve biçimlenme” sürecinin yer aldığını vurgulamaktadırlar. Bu anlamda son yıllarda göçü araştıran coğrafyacılar (Collier, 2013; Clark, 2008; Gilmartin, 2008; King, 2012) tematik açıdan önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Uluslararası göç; ulus-devlet, cinsiyet, ırk, etnik köken, sınıf, çokkültürlülük, kimlik, kültür mefhumları üzerinden değerlendirilmekte ve söz konusu kavramlar arasındaki ilişki temelinde tartışılmaktadır.

Bartram, Poros ve Monforte’nin (2019, s.14-18) ifade ettikleri gibi uluslararası göçü kavramsal düzeyde anlammanın yolu, uluslararası kavramındaki ulus ibaresine odaklanmaktan geçmektedir. Uluslararası göç, milliyet farklılıkları ya da insanlar arasında milliyet ile bağdaştırılan farklılıklar yüzünden, sonuçları olan bir olgu olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla modern toplumlarda demografik ve sosyopolitik süreçlerin geniş ölçekte ulus-devlet ile ilişkilendirildiği ve açıklandığı söylenebilir. Bu anlamda bireyin kimliğinin ana unsuru, milliyetidir. Göçmen statüsündeki birey, başka bir ülkeye gittiğinde kendi milliyetiyle bağlantılı olan kimliğini daha da derinleştirmektedir. Söz konusu bu durumdan dolayı uluslararası göç, ulusal farklılıklar ve dünyadaki egemen devletlerle ilişkilendirilmektedir.

11 Eylül’de New York ve Pentagon’a yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları, göç olgusunun tarihsel değişiminde belirleyici olmuştur. Farklı coğrafyalarda yaşanan etnik, kültürel ve siyasi çatışmalar günümüzde kitlesel olarak gerçekleşen göç hareketlerinin ulus-devlet, kültür ve kimlik ekseninde tartışılmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda sosyo-kültürel açıdan farklı toplumsal grupların birlikte yaşamalarından kaynaklanan problemler de birtakım etnik ve kültürel sorunların göç

literatüründe ayrıntılı bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla günümüzde toplumsal yaşamın her evresinde gerek politik zeminde gerekse gündelik yaşamın kitle iletişim araçlarında uluslararası göçün, ulus-devlet, kimlik ve kültür eksenindeki önemine dair tartışmaların mülteci, göçmen, yabancı, sığınmacı gibi kavramlar temelinde yapılandırıldığını ifade etmek mümkündür.

Castles ve Miller (2008, s.53) “küreselleşme bağlamında kültür ve kimliğin merkezleştirici ve homojenleştirici güçlere karşı bir direnç” oluşturduklarını ileri sürmektedirler. Bu sebeple uluslararası göç ve etnik azınlık tartışmalarında önemi gittikçe artan kavramlar haline geldiğini ve bu durumun da dört temel sebebe dayandığını belirtmektedirler:

Birincisi, kültürel farklılık etnik sınırların bir işareti olarak işlev görür; ikincisi, etnik kültürler cemaat oluşumunda merkezi bir rol oynarlar ve etnik gruplar bir küme oluşturduklarında özel ve kamusal alanların farklı kullanımıyla belirlenen kendi mahallelerini kurarlar; üçüncüsü, etnik mahalleler çoğunluğun kimi üyeleri tarafından onların ‘ele geçiren yabancı’ korkularının bir sağlaması olarak görülür; bu sebeple de etnik cemaatler egemen kültüre ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak algılanır; dördüncüsü, egemen gruplar göçmen kültürlerini ilkel, durağan ve gerici olarak görebilir.

Castles ve Miller’in sunduğu bu dört temel sebep dikkate alındığında; etnik kimliğin toplumsal yapılar üzerinde yarattığı etkiye, kültürel farklılığın sınırlarının nasıl oluşturulduğuna ve egemen sınıfın söz konusu olan bu farklılıklara ne tür tepkiler verdiği dair bir vurguya ulaşılabilmektedir. Bu anlamda etnik mahalle/cemaat veya getto alanlarının hem dayanışma hem de ayrışma alanı olabileceği, dolayısıyla bu alanların hem korunmak istenmesi hem de tehdit alanı olarak algılanması mümkündür. Dil, gelenek-görenek, yaşam tarzı gibi kültürel farklılıkların yüzeysel incelemesinin yanında etnik kimlikler arasında bir sınır oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada kültürel farklılıklara bağlı olarak biz ve onlar ayrımları oluşmaktadır. Dolayısıyla ortak kimliğe sahip olan vatandaşların bir arada ve yerde yaşama eğilimi göstermesi ve kültürel benzerliklerini desteklemesi aralarındaki bağı güçlendirmektedir. Ev sahibi toplumlar ise etnik mahalleleri yabancı olarak algılamakta, etnik grupları tehdit unsuru olarak tanımlamaktadır. Etnik cemaatlerin kendi kimliklerini ve çıkarlarını koruma çabası, ulusal kimliğe yönelik bir saldırı olarak karşılanmaktadır. Bu durumun da doğal sonucu toplumsal gerilimler ortaya çıkmakta, ayrımcılığın ve dışlanmanın zemini de oluşturulmaktadır. Egemen kültürün göçmen kültüre yönelik küçümseyici ve aşağılayıcı tutumu, göçmen kimliğinin dışlanmasını ve asimile edilmesini meşrulaştırmış olmaktadır.

Bu makale uluslararası göç akışlarının; ulus-devlet, kimlik ve kültür temelinde sosyopolitik etkilerine ve üretimlerine odaklanmayı, ayrıca aralarındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ulus-devletlerin doğasını, uluslararası göçe bakış açısını ve göçmenlere yönelik düzenlemelerini serimlemek, uluslararası göçün yerleşik önyargılar yerine toplumsal değişim ve dönüşümünü kimlik ve kültür ilişkileri üzerinden yorumlamak, şekillendirici etkilerini tartışmak çalışmanın temel gerekçeleridir. İnsanlık tarihi ile ilişkilendirilen uluslararası göç olgusunun ekonomik, sosyokültürel ve politik değişim için önemli bir güç taşıdığını, ancak günümüz siyasal atmosferinin dikkate alındığında, uluslararası arenada siyasal örgütlenme temelinde bir ulus-devlet inşası üzerinden tanımlandığını görmek mümkündür. Bu anlamda çalışma üç temel probleme odaklanmayı ve söz konusu bu problemlere cevap aramayı hedeflemektedir:

- 1- Uluslararası göç, ulus-devletin doğasını nasıl etkilemektedir ve ulus-devlette ne tür sosyopolitik üretilere yol açmaktadır?
- 2- Uluslararası göçün kimlik ile ilişkiselliğinde şekillendirici etkisi nedir?
- 3- Uluslararası göç ile kültür arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Nitel araştırma yöntemine dayandırılan araştırma, kapsamlı bir literatür taraması ile zenginleştirilmiş ve araştırma problemlerine dair tartışmalar yapılandırılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.39). Dolayısıyla nitel araştırma;

herhangi bir sorunun ya da konunun keşfedilmeyi beklediği durumlarda önemli bir yöntemdir. Bu nedenle, uluslararası göç olgusu ile ulus-devlet, kimlik ve kültür arasındaki ilişki, ikincil veriler üzerinden derinlemesine incelenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın, son yıllarda Anglo-Amerikan coğrafya anlayışından etkilenen (kuramsal ve metodolojik açıdan) disiplinin, multidisipliner bir nitelik kazanmasında önemli bir paya sahip olan konuları tartışması açısından beşerî coğrafyada önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

2. Uluslararası Göçün Ulus-Devletteki Sosyo-Politik Üretimleri

2.1. Ulus-Devletin Doğası ve Modernite

Ulus-devlet kavramının sağlıklı bir şekilde anlaşılması ve tartışılabilmesi için ulus kavramının açıklanması büyük önem arz etmektedir. Anthony Smith *Millî Kimlik* (2017, s.32) kitabında ulus kavramını, “tarihi bir toprak/ülke ya da yurt, ortak mitler ve tarihi bellek, ortak bir kitlesel kamu kültürü, topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları bir ekonomi ve ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun” adı olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak millî kimliği oluşturan yapının karmaşıklığı dikkati çekmektedir. Çünkü birbiriyle ilişki halinde olan etnokültürel, sosyopolitik ve ekonomik yapılar bulunmaktadır. Önemli bir inanç sistemi olarak kabul gören ulus, kolektif kültürel bağlara ve duygulara dayanmaktadır. Bu durum da bir anlamda “ulusal bilinç olarak adlandırılabilir bir kimlik ve aidiyet duygusunu” ortaya çıkarmaktadır (Castles & Miller, 2008). Uzun’un (2003, s.141) ifade ettiği gibi; bir topluluğun ulus haline gelebilmesi ve bu sürecin kalıcı olabilmesi için ortak bir kültür, tarih, birlikte yaşama isteği gibi duygusal (subjektif) unsurlar ile aynı coğrafyada yaşamak, benzer etnik kökene, dine ve dile sahip olmak gibi nesnel (objektif) unsurlar birlikte gerekmektedir. Söz konusu bu unsurların birbirini tamamlayarak ulus kavramını oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Bu nedenle, bir topluluk hem devletin oluşmasında hem de ulus olmanın sürekliliğinde önemli bir rol oynamaktadır.

Giddens (1985, s.121) “ulus-devletler kompleksi içinde var olan ulus-devletin, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde idari tekeli elinde tutan, yönetiminin hukukla onaylandığı, iç ve dış şiddet araçlarının doğrudan denetimine sahip kurumsal yönetim biçimlerinin bir bütünü” olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda Smith’in (2022, s.142) de ifade ettiği gibi ulus-devleti diğer yönetim birimlerinden ve milliyetçiliği daha önceki grup kimliği türlerinden ayıran şey, istikrarlı yönetimin iyi tanımlanmış toprak parçaları üzerindeki sabit başkentlerin yükselişidir. Bu anlamda ulus-devlet, “belirli bir toprak parçası (territory) üzerinde merkezleşmiş, farklılaşmış ve özerk siyasi yapılar yoluyla yönetim ve denetim sağlayan bir devlet biçimidir. Sınırlar içinde yaşayan halkın güçlü bir ulusal kimlik ile devlete bağlanmasıyla ortaya çıkan ulus-devlet, Fransız Devrimi’nden sonra gelişmiştir” (Özkazanç 2020, s.151).

Smith (2022, s.139), Batı’da ulus ile devletin birlikte ortaya çıktığını, Fransız ve Amerikan Devrimleri döneminden itibaren “ulus-devlet”in baskın hale geldiğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda ulus-devletin kısa bir sürede tek meşru siyasal örgütlenme biçimi ve ortak kimliğin hâkim aracı olduğunu belirtmektedir. Avrupa’da feodalizmin yıkılışı ile sonuçlanan yeni siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler ortamında ulusun yaratılması için insanların ortak aidiyetler etrafında birleşmesi gerekmiştir. Merkezi devletin kuruluşu ve ekonomik bağılıkların gelişmesi, ulus olgusunun gelişim sürecini hızlandırmıştır (Uzun 2003, s.138). Bu noktada ulus-devletin bir zamanlar toplum içinde bilinçli nüfuz eden cumhuriyetçi düşüncenin dile getirildiği ve belirli ölçülerde kuramsallaştırıldığı çerçeveyi oluşturmaktaydı. Dolayısıyla bir yandan devlet ve ekonomi arasındaki bütünleyici ilişkiyken diğer yandan devlet içi politika ve devletlerarası güç rekabeti olarak algılanmaktaydı (Habermas 2015, s.29).

“Toplumlar tarihsel ve sosyolojik olarak çoğu kez işaret edildiği gibi tarih-dışı ve toplum-öncesi bireylerden değil, somut inanç veya ideoloji gruplarından teşekkül” edilmektedir (Arslan 2022, s.36). Bu anlamda Smith (2022, s.101), ideolojik hareket olan ulus-devlet ve milliyetçiliğin, modern dönemin ve özellikle sanayi kapitalizminin yükselişinin kendine özgü bir filizi olduğunu ifade eder. Benzer

şekilde Giddens (1985, s.34) ulus-devletin ve ulus-devlet sisteminin ortaya çıkışını, modern tarihte yaşanan büyük değişimlerin bir sonucu olarak görmektedir. Bu nedenle, ulus-devletin oluşum sürecini anlamının kapsamlı bir inceleme gerektirdiğini vurgulamaktadır. Ulus-devletin ortaya çıkışıyla ilgili inceleme; kapitalizmin yapısını, endüstriyle ilişkisini ve Batı'daki ulus-devletin kökenlerini de kapsamalıdır.

Modernite-ulus-devlet ilişkisi karşılıklı bir ilişkidir. Modernite, “ulus-devlet olmaksızın tanımlanamaz, ama aynı zamanda devleti alansal ulus-devlet yapan zamansal/mekânsal bağlam da modernitedir. Bu anlamda modernite, tarihsel ve söylemsel oluşumu içinde eş zamanlı olarak hem bireysellik olgusuna normatif öncülük veren hem de egemenlik temelinde bireyselliği devlete tebaa yapan bir rejim veya bir kültürel oluşumdur” (Balta & Keyman 2022, s.89). Modern siyasal düzenin şekillenmesinde birden fazla katmanı ve bağıntıyı ortaya koyan ulus-devlet ile modernite arasındaki ilişki sosyolojik, ideolojik ve tarihsel bellek üzerinden ortaya konulabilmektedir. Modernitenin siyasal ve kurumsal bir sonucu olan ulus-devlet, geleneksel toplum yapısından rasyonaliteye ve bürokratik yapıya geçiş sürecidir. Dolayısıyla ulus-devlet ile modernite arasında merkezîyetçi, bürokratik, seküler yaşam ve yurttaşlıkla ilgili bir ilişkinin yanında sosyo-kültürel ve ekonomik politikaların organizasyonu ile ilgili de bağ kurulmaktadır.

Ulus-devletin hâkim modern devlet biçimi olarak ortaya çıkmasının arka planında savaş ve sömürgecilik gerçekliğinin yattığını ifade eden Özkazanç (2020, s.152), özellikle savaşın ulus-devlet biçimi üzerinde üç temel etkiyi bıraktığını ileri sürmektedir:

Birincisi, her bir siyasal birimi egemen ulus-devlet biçimini almaya zorlamış olmasıdır. İkincisi, emperyalizm ve sömürgecilik yoluyla tüm bir uluslararası sistemin ‘aralarında eşitsiz müdahale ve hâkimiyet ilişkilerinin kurulduğu bir merkez ve çevre etrafında’ örgütlenmesiyle sonuçlanmıştır. Üçüncüsü, ulus-devletin kendi sınırları içinde yaşayan insan toplulukları üzerinde giderek artan ve yoğunlaşan bir denetim ve homojenleştirme kapasitesi edinmesi olmuştur.

Temel etkiler dikkate alındığında ulus-devletin sadece doğal bir gelişim yoluyla değil; aynı zamanda savaş, sömürge ve iktidar ilişkilerinin üretimiyle ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla söz konusu bu oluşum ulus-devletlerin birbirine benzeyerek toplumların sahip oldukları temel farklılıkların bastırılmasında önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Bu anlamda ulus-devletlerin yayılma biçimi ve hayatta kalabilmelerinin koşulu, onları merkezileşmeye ve millî bir kimlik inşa etmeye zorlamıştır. Sömürgeciliğin ve emperyalizmin etkisi dikkate alındığında dünya üzerinde siyasi ve ekonomik ilişkiler eşitsiz hale getirilmiştir. Dolayısıyla ulus-devletlerin söz konusu bu yapı içerisinde iç ve dış politikalarını bu hiyerarşik düzen içerisinde şekillendirdiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca ulus-devlet, sınırları içerisinde yer alan farklı etnik kimlik ve kültürler üzerinde ulus yaratma düşüncesiyle güçlü ve yoğun bir toplumsal kontrol mekanizması oluşturmaktadır.

Bauman (2018, s.42), modern güçlerin pratiklerinin (yasal/ıdari) toplumsal düzenlemelerin modernleştirilmesini hızlandırdığını ve söz konusu bu modernleştirmenin amacının hâkimiyetin kurulması ve sürdürülmesi olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda Turner ve Khondker’in (2019, s.91) ifade ettiği gibi güçlü siyaset için iki ayrı koşuldaki bahsetmemiz mümkündür:

Birincisi, devletin kültürel gelişim ve liderliğin hegemonik kontrolünü uygulama girişiminde bulunduğu yukarıdan aşağıya bir siyasal liderlik biçimi vardır ki bu siyasal liderliğin devletçi biçimi hem milliyetçi hem de faşist siyasetin özelliği olarak kabul edilmektedir. İkincisi, sivil toplumun standartlaşmaya direnebilen bir yaşam tarzını sürdürmekte önemli olduğu aşağıdan yukarıya ya da demokratik bir kültürel siyaset biçimi de vardır. Kültürel liderliği kullanabilecek güçlü demokratik siyasetin belirleyici etkenleri olarak ulusal temsil sistemleri, gönüllü dernekler ve aracı kurumlar tarihi yer almaktadır.

Güçlü siyaset koşulları ve modellemeleri hem devletin gücü hem de toplumsal tabanlı katılımın niteliği üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla koşullar dikkate alındığında, devletin ideolojik aygıtlar yoluyla toplumsal yapıyı yönlendirme ve biçimlendirme gayreti ortaya çıkmaktadır. Bu durumu özellikle totaliter ya da otoriter eğilimler gösteren milliyetçi ve faşist rejimlerde karşımıza çıkan bir

siyasal yapılanma biçimlerinde görmek mümkündür. Güçlü bir demokratik siyaset inşasında temsil mekanizmalarının işlerlik durumu, gönüllü örgütlerin ve devletle aracılık yapan kurumların tarihsel gelişimleri de belirleyici olmaktadır.

Smith (2022, s.141), modern dünyanın bir millî rekabet ve savaş hali dünyası olduğunu, sonuç olarak da askerî etmenler ve militarizmin, kaynakların dağıtımında ve siyasal topluluklar ile kimliklerin oluşturulmasında giderek artan biçimde daha temel bir rol üstlendiğini vurgulamaktadır. Modern devletlerin birbirleriyle çatışan ve çoğu zaman da tam anlamıyla uyuşmayan talepler tarafından şekillendirildiğini ifade eden Haddock (2023, s.14), devrimci ve tepkici hareketlerin ve savların 1789'daki ilk çatışmasını, siyasi uzlaşmayı sağlamaya yönelik çabaların izlendiğini vurgulamaktadır. Bu anlamda modern devletlerin, birbirinden farklı çıkarların peşinde koşan yurttaşların büyük bir kısmının kabul edebileceği bir referans çerçevesi oluşturmaya çalıştığını ifade etmek mümkün olmaktadır. Ulus-devlet inşasının, “devlet iktidarının uzamsal genişlemesini ve ayrı olan etnik grupların coğrafi birleşimini içerdiğini” ifade eden Castles ve Miller (2008, s.58), etnik azınlıkların zaman içinde bir ulus içinde birleşebileceğini, aynı zamanda tam tersi bir durumun da yaşanabileceğini vurgulamaktadırlar. Ulus-devlet sürecinde etnik grupları birleştirme girişimlerinin azınlık gruplar için dışlanma, asimilasyon, hatta soykırım anlamına gelebileceğini de ileri sürmektedirler. Kymlicka da (2016, s.492), göçmenlerin ekonomik ve sosyal açıdan bütünleştikleri gibi mevcut siyasi sistemle bütünleşmeyi de yeğlediklerini ifade etmektedir. Bu yüzden göçmenlerin çoğunluğun onları toplumla bütünleştirme yönündeki ulus oluşturma kampanyalarına direnmediklerini vurgulamaktadır.

3. Uluslararası Göç ve Ulus-Devlet

Uluslararası göç ve ulus-devlet bünyelerinde belirli zorlukları barındıran bir ilişki bulunmaktadır. Fargues'in (2013, s.6) ileri sürdüğü gibi ulus-devlet, kendisini bütünleşmiş bir millî anlatı etrafında birleşmiş tek bir halk ve belirli bir toprak parçası olarak görülmektedir. Buna karşılık uluslararası göçmenler ise ulusun kurucu varlığını ihlal eden ve bütünlüğü bozan, bütünleşmiş bir toprak parçası dışında yaşayan ve varış ülkelerinin millî anlatısına dâhil olmayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle uluslararası göçün, ulus devletlerin siyasi gündemlerinde önemli bir yer edindiğini söylemek mümkündür. Keely'e (1996, s.1046) göre ülkelerin ulus-devletler olarak örgütlenmesi gerektiği varsayımını, mülteci üretiminin politik temelini ve Birleşmiş Milletler aracılığıyla geliştirilen mültecilere yönelik politikaları anlamının anahtarı olarak kabul etmek gerekir. Dolayısıyla ulus-devletin doğasını etkileyebilecek en önemli faktörlerden biri etnik farklılığa dayalı uluslararası göçtür.

Ulus-devletin ortaya çıkışı ve küresel uluslararası düzenin sağlamaştırılması ve yerleştirilmesi, göçün düşünülme, yönetilme ve uygulanma biçimini temelden yeniden yapılandırmıştır (Czajka 2014, s.153). Ulus-devletler, birbirleriyle sürekli iletişim kuran ve sınır değişimlerine açık olan bir sistemin parçası olarak var olmaktadır. Uluslararası göç ise, ulus-devlet sistemindeki bu iletişim ağı sayesinde ortaya çıkar ve güçlenmektedir. Bu anlamda devletler, uluslararası göçü hem mümkün kılan hem de sınırlamaya çalışan aktörler olarak görülmektedir. Çünkü uluslararası göç, insanların yerleşik olması gerektiği ilkesine aykırıdır. Bu ilke, modern ulus-devlet sisteminin temelini oluşturmaktadır (Joppke 1999, s.1). Ancak göçmenlerin hem yerleşme hem de giriş kısıtlamaları, ulus-devletlerin kültürel temellerinden kaynaklanmaktadır. Kendi kaderlerini ve geleceklerini tayin etme hakkıyla donatılmış olan ulus-devletler, mültecilerin belirli talepleri karşısında ahlaki yükümlülükleri kısıtlanmış olsa da takdir haklarını ellerinde bulundururlar ve adalet düşüncesine tabi olmazlar. Yine Joppke'nin (1999) ifade ettiği gibi ulus-devletlerin içyapıları kapsayıcı ve demokratiktir; ancak dış yapıları zorunlu olarak dışlayıcı ve demokratik olmayan, evrensel adalet ve insan haklarına meydan okuyan olgusal sistemlerdir.

Ulus-devletin siyasi meşruluğu, Milliyetçilik ideolojisi üzerinden tanımlanmaktadır. Bu anlamda ulusal sınırların siyasi sınırlarla örtüşmesi gerektiği varsayımı önem arz etmektedir. Millî kimlik, kültür, dil ve tarihteki benzerliklerin aynı toprak parçası üzerinde yaşayan vatandaşlar arasında

bir bağlılık ve siyasi ortaklık duygusunu beslemesi, ulus-devletlerin sınırlarının belirlenmesinde ve korunmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple uluslararası göçün varış (hedef) noktasındaki ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapıya yönelik etkileri, ulus-devlet inşa modelleri ve ideolojileri üzerinden ele alınmaktadır. Söz konusu bu ulusçuluk yaklaşımı Özgen'in (2018, s.121) ifade ettiği gibi millet kavramı ve modeli için toplumsal farklılıkları ve yaşamsal örüntüleri adeta törpüleyerek bir araya getirmek, yaşama dair tüm ayrıntıları özenle formüle etmek ve hayata geçirmek suretiyle yeknesak bir yapıyı inşa etmektedir.

Ulus-devlet temelinde uluslararası göç ve ulusal kimlik, sosyal ve politik kriz meselelerinde farklı değerlendirilebilmektedir. Örneğin ulusal duyguların baskın olduğu durumlarda yerlilik ve millilik ön olana çıkarılmaktadır. Kitlesel olarak gerçekleşen göçler özellikle ulus-devlette kimlik ile ilgili endişeleri arttırabilir ve millî inançları daha da güçlendirerek göçmenlere karşı olumsuz tutumları belirgin hale getirebilir. Bir başka ifadeyle yerli ve millî duygu durumları, göçe ve göçmene karşı olumsuz görüşleri güçlendirebilmektedir. Milliyetçilik duygusunun baskın olduğu toplumlarda, bireyin ulusuna bağlanma biçimi bir anlamda göçmene yönelik olumsuz algıyı yapılandırmış olmaktadır. Alıcı toplumun üyelerinin tutumları, ulus-devletteki göç politikalarını da etkilemektedir. Politikadaki esneklik/katılık aynı zamanda göçmen kitlesine karşı muameleyi ve bunun doğal sonucu olarak yaşam koşullarını da etkilemektedir. Örneğin kalifiyeli göçmenlerin sahip oldukları kimlik sebebiyle işgücü piyasasında istihdam edilmemesi ve göçmene önyargıyla yaklaşılması, ulus içerisinde uyum ve anlaşmazlık derecesini artırabilir. Bu anlamda göçün etkisi, kısmen göçün ölçeğine ve göçmenlerin ev sahibi toplumun güven normlarına uyum sağlama hızına bağlı olmaktadır. Göçün, Batı'nın değerlerinin ve kurumlarının zayıflamasına yol açtığı fikri, sağcı milliyetçilerde baskındır. Kuşatma altındaki yerel kültürün ve değerlerinin korunması amacıyla çağrılar artmaktadır. Bu sebeple göç ve kültürel değişim etrafındaki kamuoyu tartışmaları, alıcı ülkelerde tetiklenen kültürel dinamiklere odaklanmıştır (Rapoport vd., 2020).

Etnik kimliğini öne çıkaran bir ülke, göçmenlere karşı daha kapalı ve dışlayıcı bir politika izler. "Biz" kimliğini hem kan bağı hem de tarihsel miras unsurlarıyla tanımladıklarından göçmenlerin dışlanma olasılığı yüksektir. Eğer bir ülke kültürel kimliği benimsiyorsa, söz konusu bu ülke daha kapsayıcı göç politikaları geliştirir ve göçmenleri kolayca toplumun bir parçası haline getirebilir. Bu yaklaşımda köken değil, vatandaşlık bağı ve katılım önemli olmaktadır. Bu bağlamda ulusal kimlik anlayışı, bir ülkenin göçmenlere ne ölçüde ve nasıl yaklaşıldığının belirlenmesinde önemli bir faktördür. Göç politikalarının dâhil etme ve dışlama, akışkanlık ve kapalılık arasındaki süregelen çelişkileri ve gerilimleri yansıttığını ifade eden Nagel (2004, s.246), göçmenler için ulusüstü düzeyde artan hak erişilebilirliğinin, ulusal düzeyde hakların iptaliyle yumuşatıldığını ve göçmenlere yönelik politikalarda çokkültürlü ilkelerin bütünleştirilmesinin, dışlayıcı ulusal ideolojilerin yeniden öne sürülmesiyle etkisizleştirildiğini vurgulamaktadır. Bu şekilde vatandaşlığın sözde dönüşümleri, ulus-devletlerin veya göçmenlerin bakış açısından dikkate alındığında kısmi ve düzensiz görülmelidir. Uluslararası göçler, "bir yandan ırkçılık temelinde topluluklar arasındaki sürtüşmeleri derinleştirirken diğer yandan da yabancıları dışlayan ve sadece yerli halka ait olan bir millî topraklar dünyası ortaya çıkarmıştır. Küresel alandaki kitlesel göçler, küreselleşme söyleminin genel yaklaşımının aksine ötekileştirmeye bağlı vatan kavramını güçlendirmiştir. Bu bilinçsel uyanışın "güçlü devlet" anlayışını tetiklemesi kaçınılmaz gözükmektedir" (Akça 2005, s.243). Bu sebeple uluslararası göç ile modern devletler arasındaki ilişkinin ikircikli olduğuna vurgu yapan Joppke (1999, s.2), aynı anda karşılıklı koşullanma ve dışlama ilişkisinin bulunduğu dikkatleri çekmektedir. Dolayısıyla gittikçe ikircikli durumun büyüdüğünü ve yoğunlaştığını belirtmek mümkündür.

Göçmen politikalarının, hegemonik kategorilerin ve çoğunluk kültürünün kültür, etnisite ve kimliğe yönelik söylem ve normlarını yapısal faktörlerle (cinsiyet, din, sınıf, ırk) okumak gerekmektedir. Al-Rebholz'a (2015, s.71) göre göçmenler, farklı sınır koyma eylemlerine, etnik kökenler arasında hiyerarşilerin yaratılmasına ve ulusal kültürlerin hegemonik bağlamında dışlayıcı/kapsayıcı alanların yaratılmasına kendi tepkilerini ortaya koyarlar. Ulusötesi göç bağlamında, birden fazla kimliği aynı anda taşıyabilen, karışık ve kesişen aidiyetler kurarak, kendilerini basit ya da

tek bir kültürel kimliğe indirgemeye çalışan anlayışlara karşı dururlar. Bu şekilde hem kendi özelliklerini hem de aktif rollerini güçlü biçimde ortaya koyarlar. Echeverria'nın (2015, s.188) belirttiği gibi göçmenlerin kimlik ihtiyacı istismar edildiğinde ve ulusun her daim geçerli miti uyandırıldığında uluslararası siyasi katılım, onların siyasi yönelimlerini köken ülkelerine doğru belirginleştirir ve "körelmiş" bir siyasi hayata yol açabilir.

Uluslararası göçün, uzun vadede toplumsal etkileri ciddi boyutlara ve etkilere ulaşabilmektedir. Söz konusu bu etkiler, toplumsal yapıya bağlı olarak değişik şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Göç alan yani varış ülkesinde "vatandaşlık hakkı tanımak, kültürel farklılığı aşamalı olarak kabul ettirmek ve daimî bir yerleşim alanı sunmak, etnik cemaatlerin oluşmasına yol açabilmektedir. Öte yandan göçmen kitlesinin yerleşme realitesini yadsımak, mültecilerin hak ve vatandaşlık taleplerini geri çevirmek, kültürel farklılığı reddetmek, varlıkları çoğunlukla bölücü ve sakıncalı olarak değerlendirilen etnik azınlıkların oluşmasına" sebep olmaktadır (Castles & Miller 2008, s.44-45). Bu anlamda söz konusu etnik azınlık uzun vadede sosyoekonomik refaha, kamusal düzene ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Keely'e (1996, s.1052) göre, ulus-devlet modelinde birtakım gerilimler, mülteci üretimine kaynaklık etmektedir. Çağdaş jeopolitik yapının temel birimi olan ulus-devletin istikrarsızlığında üç unsurun kök saldığını ileri sürmektedir:

Birincisi, ulus-devlet normuyla çatışan çokuluslu gerçekliklerdir. Birbirinden farklı milliyet bileşeni, yeni bir ulus-devletin oluşumuna kaynaklık eder. İkincisi ideolojik anlaşmazlıklardır. Devlet yapısı hakkındaki fikir ayrılıkları, devrime veya şiddetli toplumsal dönüşümlere yol açabilir. Üçüncüsü ise devlet başarısızlığıdır. Bir ulusun veya çok uluslu bir toplumun modern bir devleti sürdürme kapasitesi garanti edilmez. Zayıf devletler çökebilir ve toplumsal kaosa yol açabilir. Göç, varış noktasındaki ülkede bütünsel anlamda önemli değişiklikler yaratır.

Keely'nin, mülteci meselesine daha yapısal ve derin bir bakış açısı sunduğunu ifade etmemiz mümkündür. Sadece bireysel ya da anlık sorunlara değil, aynı zamanda sistemin temelinde yatan çatlaklara ve eksikliklere dikkat çekmektedir. Bu durumun da mülteci krizlerini çözmek için daha köklü politik, sosyal ve uluslararası yaklaşımlar gerektirdiğini vurgulamaktadır. Collier'in (2013, s.67) de ifade ettiği gibi göçmenler yalnızca kendi toplumlarında üretilen insan sermayesini değil, aynı zamanda kendi toplumlarının ahlaki kurallarını da getirirler. Bu anlamda göçmen kitlesi toplumun sadece etnik bağlarını değil, aynı zamanda kendi tercih, norm ve değerlerini ev sahibi topluma yayar ve bu durum ulus-devletin kültürünü seyreltebilir. Ancak bir yandan da ulus-devlet temelli bir kurallar dizgesi yoksa kültürel çeşitliliğin sağlanmasında önemli bir faktör olabilirler.

Nagel (2004, s.234-235) siyasi teorisyenlerin vatandaşlık konusundaki fikirlerini şu şekilde değerlendirmektedir:

Son yıllarda siyasi teorisyenler, vatandaşlığı bir dahil etme aracı yerine; kalıcı bir dışlama aracı olarak düşünmeye meyilli hale gelmiştir. Özellikle göçmenlik üzerine çalışan akademisyenler, vatandaşlık ve milliyetçilik arasındaki kesişimden kaynaklanan dışlanma süreçlerine odaklanmışlardır. Bu çözümlere ortaya konulurken vatandaşlığın temelini oluşturan eşitlik ve bireycilik gibi liberal idealler ile ulusun temelini oluşturan kültürel dışlanma kavramları arasındaki uyumsuzluğun önemi vurgulanmaktadır. Araştırmalar, siyasi topluluğun ulusal toplulukla tarihsel olarak birleşmesi nedeniyle kültürel üyelik konusundaki baskın anlayışlara uymayanların; haklara erişim, siyasi temsil ve katılım dahil olmak üzere sistematik olarak siyasi üyelikten dışlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Yabancıların ya da göçmenlerin dışlanması ve sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve medeni haklara erişimlerinin engellenmesi veya reddedilmesi önemli sorunları beraberinde getirecektir. Nagel, ulus-devletlerde vatandaşlık kavramının liberal değerlerle (eşitlik, bireycilik) şekillendiği varsayımına rağmen, milliyetçilikle iç içe geçtiğinde bu değerlerle çeliştiğini savunmaktadır. Çünkü milliyetçiliğin genellikle kültürel bir aidiyete; bir başka ifadeyle dil, din, ırk ya da gelenek gibi unsurlara dayandığını vurgulamaktadır. Oysa liberal vatandaşlık anlayışı dikkate alındığında, kişinin kimliğinden çok birey

olarak birtakım haklara sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Buradaki temel çelişki şu şekilde belirtilebilir: Liberal sistem herkes için eşit hakları vurgularken; ulus-devletler söz konusu bu hakları sadece belirli bir kültürel kimliğe sahip olanlara tanıma eğiliminde olmaktadır. Bu sebeple göçmenler/mülteciler veya farklı etnik gruplardan gelen bireyler, vatandaşlık alsalar bile birtakım haklara erişim, siyasal katılım ya da temsil gibi alanlarda dışlanabilirler. Çünkü sistem herkesi kapsıyor gibi görünse de gerçek anlamda kimin ait olduğunu belirleyen kültürel ölçütler uygulaya yansımaktadır. Örneğin Avrupa ülkelerinin bazılarında Müslüman göçmenler vatandaşlık hakkını elde etseler bile sahip oldukları kültürel farklılıklar sebebiyle tam anlamıyla siyasal topluluğun bir parçası olarak kabul edilmemektedirler. Dolayısıyla Nagel'in yaklaşımı dikkate alındığında vatandaşlık kavramının görüldüğünden daha seçici ve dışlayıcı bir yapıya dönüşme ihtimalinin olduğu görülmektedir. Bu durum da göç, aidiyet ve kimlik konularında daha kapsayıcı ve eleştirel bir bakış açısının gerekli olduğunu göstermektedir.

Küresel ölçekte ortaya çıkan göç ve mülteci sorununun ulus-devletlerin çoğunda güvenlik ve ekonomik temelli sorunları açığa çıkardığını ifade eden Bakan ve Tuncel (2012, s.61), “küresel bir kriz olarak ortaya çıkan bu sorunların ortadan kaldırılması ya da etkisinin en aza indirilmesi hususunda ulus devletlerin uluslararası örgütlerle iş birliği yapmak zorunda kaldıklarını” ileri sürmektedirler. Bu iş birliğinin ulus devletlerin bazı egemenlik haklarından feragat etmesine yol açtığı söylenebilir. Özellikle küreselleşmenin önemli bir kazanımı olan iletişim araçlarının gelişme göstermesi ve giderek yaygınlaşması, ulus-devletlerin oluşturmaya çalıştıkları etnokültürel kimlik girişimlerinin başarısız olmasına yol açtığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle ulus temelli tek kültürcü anlayışa bir meydan okuma olarak da yorumlanabilmektedir. Bu anlamda Triandafyllidou'nun (2022, s.213) ileri sürdüğü gibi küreselleşme bağlamında ulus-göçmen ilişkisi hem belirsizleşmiş hem de ulusun sınırlarının giderek geçirgenleştiği bir bağlamda giderek daha da önemli hale gelmiştir.

Zolberg'in (1981, s.7) ifade ettiği gibi küreselleşme, serbest çıkış ile kısıtlı giriş ikiliğini körüklüyor ve modern devlet sisteminde uluslararası göçü her zaman karakterize eden “bireylerin çıkarları ile toplumun çıkarları arasındaki temel gerilimi” açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla ulus – devletler, Batılı ülkeler düzenleme ve kontrol sistemlerini güçlendirme yoluna gitmektedirler. İnsanların hareketleri verili kabul edilse de seyahat etme hakkı veya göçmen adaptasyonu hiçbir zaman kolay bir süreç olmamıştır. Dünyanın jeopolitik manzarası küreselleşme tarafından değiştirilmiş ve bu da göçün karakterini değiştirmiştir (Babacan 2010, s.8). Seyahat ve iletişim alanındaki genişleme, vatandaşlar ile yabancılar arasındaki etkileşimi artırmaktadır. Bu sebeple vatandaşlar ile göçmenler arasındaki ayrımı sürdürmek ve göç için katı bir kısıtlamaya işlerlik kazandırmak git gide güçleşmektedir. Doğal olarak ulus – devletler bu aşamada göçmenlerin siyasi hayata erişimini reddetme yolunu tercih ederek onlara vatandaşlık verme konusunda isteksiz davranmışlardır.

4. Uluslararası Göçün Kimlik ile İlişkiselliğindeki Şekillendirici Etkileri

Kimlik, Latince “aynılık/benzerlik” anlamına gelen “idem” kökünden türeyen bir kavramdır (Etymonline, 2025). Son yıllarda sosyal bilimler disiplinine bakıldığında çeşitli disiplinlerin ilgi alanına giren kimlik kavramının, siyasi ve kültürel coğrafya çalışmalarında en çok kullanılan kavramlardan biri haline geldiği görülmektedir. Kimlik, Taylor'ın (2008, s.52) ifade ettiği gibi bireyin ‘ben kimim’ sorusuna verdiği yanıt ve ‘bireyin içinde bir duruş belirlemeye muktedir olduğu ufuktur’. Bu anlamda “bireyin kişiliğini her olayda neyin iyi ve değerli olduğunu, neyin yapılması gerektiğini veya neyi onaylayıp/reddetmesi gerektiğine karar vermeyi deneyebileceği çatı ya da ufku temin eden inançlar ve özdeşleşmelerdir”. Bir başka tanımda ise kimlik, “başka birinin yani *ben*'den başkasının (Postmodern ifadeyle *öteki*'nin) bulunmasıdır. Öz-bilince ulaşan insanın toplumsal yaşamda ve tarihsel süreçte oluşturduğu birikimi ve kültürü, kendini tanımlamada kullanmaya başladığı görülür” (Türkbağ 2003, s.215). Dolayısıyla insan yaşamı anlamlandırmak ve kendi öz-bilincinin gereksinimlerini kazanmak için üyesi olduğu ve birtakım üretimlerle deneyimlediği toplumun kaynaklarından beslenmektedir. Amin Maalouf (2020, s.16) da kimliği, “kimliğim beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir” şeklinde tanımlamakta ve her kişinin kimliğinin resmî kayıtlarda görünenlerle sınırlı olmayan bir yığın ögeden

oluşturduğunu vurgulamaktadır. Maalouf, aynı zamanda kimliğin bir çırpıda verilmediğini, yaşam boyunca oluştuğunu ve zamanla değiştiğini de ileri sürmektedir.

Kimlik, sosyal ve beşerî bilimlerde önemi giderek artan bir kavramdır. 1980'lerden bu yana yapılan çalışmalara odaklanıldığında La Barbera'nın (2015, s.1) da ifade ettiği gibi anlamların, beklentilerin ve çatışmaların bireylerin ve grupların farklı konumsallıklarıyla nasıl ilişkilendirildiğini; bireylerin kimliklerini oluşturan bir veya daha fazla unsuru kullanarak kendilerini nasıl temsil ettiklerini; bu unsurların nasıl kategorize edilebileceğini ve çatıştıklarında birden fazla kimliğin nasıl birleştirildiğini ve müzakere edildiğini ele alan yoğun bir literatürü görebilmekteyiz. Ancak uluslararası göç olgusunun kimliğin oluşumu ve dönüşümündeki etkisi yeteri kadar ele alınmamıştır. Kimliğin ulus-devlette nasıl işlediğine ve uluslararası göç süreçlerinde yeniden nasıl inşa edildiğine ve nasıl müzakere edildiğine dair siyasi coğrafya çalışmaları neredeyse yok gibidir. Dolayısıyla bu alt başlıkta uluslararası göç süreçleri sırasında kimliğin dönüşümü ve yeniden inşası ile ilgili temel noktaların vurgulanması amaçlanmıştır.

Kimlik, göç ve etnisite araştırmalarında öncelikli olarak dikkate alınması gereken kavramlardan biridir. Sosyal bilimlerin bir kavramı olarak anlaşılan kimlik, 1950'lerin Amerikan entelektüel ufkuna hâkim olan konulardan biri olan "*kişinin kitle toplumunda hayatta kalması*"nı tartışmaya uygunluğu nedeniyle orijinal değerini kazanmıştır. O günlerde karakteristik sorun, esas olarak bireyin köksüz ve kalabalık, anonim bir kalabalıkta izole olma hissinden kaynaklandığı düşünülen "kimlik arayışı" etrafında yoğunlaşmıştır. Sonraki on yılda kültürel iklimin kökten değişmesiyle kitle toplum sorunu arka plana çekilmiştir. Ancak kimlik kavramı, kullanımını gerektiren sorunlara olan ilginin azalmasıyla gerilememiş, tam aksine daha da büyük bir popülerlik kazanmıştır (Gleason 1983, s.928). Bu anlamda ulus-devletin göçü kontrol etme durumu, kimliği şekillendirme ve aidiyeti tanımlama standardı olmaya devam ettiğini ifade eden Madsen ve Naerssen (2003, s.72), kimlik inşasının çeşitli siyasal bağlamlarda farklı işlediğine dair bir yaklaşım ortaya koymanın mümkün olabileceğini vurgulamışlardır.

Uluslararası göç araştırmalarında dikkat edilmesi gereken en temel noktalardan biri, göçmen kitlesinin alıcı ülkeye olan varışını bütünsel bir perspektifle değerlendirmektir. Çünkü göçmenler menşe ülkelerinde sahip oldukları sosyal statülerini, ailelerini ve toplumsal bağlarını hedef/varış noktasındaki ülkede kaybedebilirler. Varış noktasındaki ülkede kendilerine dair bir tarih ve imaj bulamayan göçmenler, kendilerini bir çıkmazda bulmaktadır. Sağlıklı bir entegrasyon süreci yaşasalar da tam anlamıyla uyum sağlayamazlar ve kendilerini sürekli yabancı hissederler. Dahası kendilerini güvensiz bir ortamda ve düşman algısıyla karşı karşıya bulurlar. Yağanak'ın (2021, s.7-9) da ifade ettiği gibi kimlik temelli tanımlayıcı ontolojik ve epistemolojik zemin arayışını herhangi bir tekil insanın ya da grubun kendisini ayırt edici şekilde konumlandırmak amacıyla bir 'fark' ilişkisi kurma çabası olarak değerlendirmek mümkündür. Bu tanımlama üzerinden kimliğin, birey ya da grup arasındaki fark ilişkisinin bir ürünü olarak karşımıza çıktığını görebilmekteyiz. Kimliğin bir fark ilişkisini dile getiren ayrımlar olarak dışsal varlık alanıyla kendisini ilişkilendirmesi, 'ben bilgisi'ne sahip olmalarını gerekli kılmıştır. Bu ön koşul tarihsel birlikteliğe bağlı olarak üretilen kültürel değerlerin sürdürülebilir olması ve kültürü ortak bir bilinç üzerinden tanımlama amacı güden kimliklerin aidiyet duygusu geliştirebilir olmaları için elzemdir. Dolayısıyla Taylor'ın (2008, s.52) belirttiği gibi insanlar kendi kimliklerini kısmen bazı ahlaki veya manevi inançlarca (Katolik, Anarşist) belirlenmiş olarak görebilmektedirler. Bazı durumlarda da kimliklerini kısmen ait oldukları milliyet ya da gelenekle (Ermeni, Quebeci) tanımlayabilmektedirler.

Çokkültürlü toplumlarda kimliklerin birbirine uyum sağladığını ve kademeli olarak değiştiğini ileri süren La Barbera (2015, s.3), kimliklerin aynı zamanda yeni kültürel melezlik biçimlerini ürettiklerine de vurgulamaktadır. Somutlaştırılmış roller ve bunlarla ilişkili davranışlar zaman ve mekân içerisinde değişmekte, bunun da doğal sonucu olarak kimliğin algılanması, temsili ve tanımı da değişmektedir. Bu değişimin özellikle göç sırasında belirgin hale geldiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu durum göçmen kimliğinin akışkan ve çoklu olarak algılandığını göstermektedir. Yine La Barbera'nın (2015, s.4) ifadesiyle göçmenler arasındaki kimlik örüntülerinin büyük ölçüde değiştiği,

kişinin köken ülkesi, dini veya ana dili ile özdeşleşmesinden alıcı ülke ile özdeşleşmesine kadar uzandığını göstermiştir. Göç bağlamında etnisite ve din, kimlik belirteçleri olarak özellikle önemli hale gelmiştir ve öznel olarak benimsenmiştir. Kolektif kimliğin, hareketin kendisini veren tanım ile toplumun geri kalanı tarafından ona sunulan bir tanınma arasındaki çözülmemiş ve çözülme ihtimali olmayan bir gerilimi barındırdığını ifade eden Melucci (1995, s.48), bu uyumsuzluğu ve neden olduğu gerilimi çatışmaya bağlamaktadır. Çünkü sosyal çatışmalarda, karşılıklı sekteye uğrayarak imkânsız hale gelir ve kıt kaynaklar için rekabet başlar. Dolayısıyla taraflar birbirlerinin kimliklerini inkâr ederek, kendileri için talep ettiklerini rakiplerine vermeyi reddederler. Böylece çatışmanın, etkileşimin karşılıklığını kestiğini ifade etmek mümkündür.

Küresel ölçekli insan hareketlerinin, ulusal kimlik ve siyasal kurumlar üzerindeki etkisinin her geçen gün arttığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla günümüzdeki siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus-devletlerin varlığından söz etmemiz mümkündür. Kimlik temelinde bir meşruiyetleri vardır ve kendi toplumunun demokratik haklarını kullanacağı bir yapıya işaret ederler. Ancak Castles ve Miller'a (2008, s.55) göre göç eden insanların kültürel farklılığı ulus-devleti bir ikileme karşı karşıya bırakmaktadır: "Yeni gelenlerin vatandaş olarak birleşmesi, kültürel homojenlik mitine zarar verebilir fakat onların dâhil edilmelerindeki başarısızlık ise kendini büyük eşitsizlik ve çatışmalarla gösteren bölünmüş toplumlara yol açabilir. Söz konusu bu durum modernleşme, endüstrileşme ve sömürgecilik bağlamında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişen ulus-devletin niteliğinden çıkan bir sorun" olarak değerlendirilmektedir.

Vatandaşlığın dönüşümüne ilişkin yapılan tartışmalarda göç eylemleriyle birlikte bir yandan bölgesel sınırların ve ulusal toplumların kökten dönüştüğüne yönelik fikirler yer alırken diğer yandan günümüzün göçlerinin demografik, ekonomik ve politik etkilerinin yanında çeşitli siyasi aktörlerin göçleri; ulusal egemenlik, kimlik ve vatandaşlık krizleri olarak yorumladıkları da görülmektedir (Nagel 2004, s.246). Castles ve Davidson (2000) modern anlamda ulus-devletin kültürel aidiyet ve siyasal kimlik arasında yakın bir ilişkiyi imlediğini vurgulamaktadırlar. Bu anlamda Katliarou'nun (2023, s.277) ifade ettiği gibi ulus-devlet söylemleri, etnokültürel çeşitliliği yönetme alanında politika yapımına alternatif fiktörel çerçeveler sağlar. Çünkü belirli koşullar altında göçmen gruplarının ülkedeki uzun süreli varlığı ve ulus-devletin baskın söylemlerine karşı meydan okumaları durumunda resmi politikaların yeniden değerlendirilmesi gerekebilir.

Constant ve Zimmermann (2012, s.262) kimlik oluşumu ve kimliğin korunmasında iki yönlü bir yolun izlendiğini vurgulamaktadırlar. Algı ve tutumların kimlik sürecinin merkezinde yer aldığını ve bu durumun daimî göçmen gruplarını birtakım zorluklarla karşı karşıya bıraktığını belirtmektedirler. Kaynak ülkelerin ulusal kimliği, varış noktasındaki ülkenin ulusal kimliğiyle baskılanabilmektedir. Etnik kimliklerin korunabildiği gibi ev sahibi ülkelerin yerel etnik kimliklerine uyarlanabildiği de görülebilmektedir. Bu anlamda ev sahibi toplumun göçmen gruplarına yönelik tepkisi veya kabulü önem arz etmektedir. Çünkü mülteci dalgası her toplumda sosyal, kültürel ve politik değişikliklere yola açabilmektedir. Bu durum toplum esnek bir kimlik anlayışına sahip olduğunda ve yerliler göçmenlerle temas kurduklarında yaşanabilmektedir. Doğal olarak yerli kimlikler ve egemen toplumun ulus inşası etkilenebilmektedir.

Castles'e (2001, s.174) göre göç alan ülke hükümetlerinin, göçü kontrol edebileceklerine ve kültürel farklılıkları yönetebileceklerine dair bir inancı bulunmaktaydı ancak söz konusu bu inancın zamanla kaybolduğunu ileri sürmektedir. Çünkü göç, kalıcı yerleşime ve etnik toplulukların veya azınlıkların oluşumuna yol açmıştır. Göçmenlerin, topluma yalnızca bireyler olarak değil, aynı zamanda parçalanmış işgücü piyasalarında ve kısmen ayrılmış mahallelerde belirli pozisyonlara sahip gruplar olarak da dâhil olmaları sonucunda yeni kültür, din ve sosyal yaşam biçimleri, çoğunluk nüfusların da yaşam tarzlarını ve kimlikliklerini değiştirmiş/dönüştürmüştür. Bu anlamda topluluk ilişkileri önemli konu haline gelmiş ve birçok yerde aşırı sağ ırkçı hareketler siyasi aktörler haline gelmiştir. Castles'e göre bu durum uzun süren kamusal tartışmalarda, göç ve farklılık konularının siyasallaştırılmasında ve

çoğu ülkede vatandaşlık yasalarında tekrarlanan değişikliklerde açıkça görülebileceği gibi ulusal kimlik ve siyasi kurumlar için büyük zorluklar ortaya koymuştur.

Parekh (2009, s.273), her toplumun az ya da çok eklemelenmiş bir kimlik sistemini barındırdığını, belirli normlara tabi tutulduğunu, belirli ayrıcalıklar veya mahrumiyetlere sahip olduğunu, disiplin mekanizmasını oluşturan resmî veya gayri resmî yaptırımlara zorlandığını ileri sürmektedir. Bu anlamda toplumsal kimliklerin normatifliği ve iktidarın harmanlanmasını temsil ettiklerini, hâkim inançlar bütünüyle meşrulaştırıldıklarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla toplum, üyelerinden kimliklerini içselleştirmelerini ve taleplere uyarak kendilerini anlamlandırmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İşte bu noktada Foucault (2018, s.38), hangi toplumda olursa olsun çok sayıdaki iktidar ilişkisinin toplumsal kitleye nüfuz ettiğini, onu belirlediğini ve oluşturduğunu ileri sürmektedir. Aynı zamanda Foucault, iktidar ilişkilerinin gerçek söylemin birikmesi, dolaşımı, işleyişi, üretimi olmaksızın işlenemeyeceğini, yerleşemeyeceğini ve ayırt edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu sebeple iktidar tarafından hakikat üretimine bağlı kalındığımızı ve ancak hakikat üretimi yoluyla iktidar uygulayabildiğimizi ifade etmektedir.

5. Uluslararası Göç ile Kültür Arasındaki İlişkisellik ve Temel Üretimler

Coğrafya disiplininin son yıllardaki literatürü dikkate alındığında kültür kavramına (Kaya, 2015; Okur, 2022; Özgen, 2023) yoğun bir ilginin olduğu görülebilmektedir. Kültüre olan bu yoğun ilginin yoğunlaşmasındaki unsurlardan biri olan uluslararası göçün, kültür ile arasındaki yakın bir ilişkiden kaynaklandığı ifade edilebilir. Çünkü göç, farklı kültürler arasındaki etkileşimin temel sağlayıcılarından biridir. Kültür ise bir kişinin din, dil, eğitim ve becerileri gibi boyutlarla uygulanmaktadır. Söz konusu bu boyutlar ev sahibi ülkenin toplumuna uyum sağlama ve kültürleşme için çok önemli görünmektedir. Din, eğitim ve dildeki farklılıklar ne kadar fazlaysa ev sahibi ülkeye duygusal ve sosyal uyum sağlama durumu o kadar zorlaşmaktadır. Bu anlamda kültür, Tomlinson'un (2017, s.35) ifade ettiği gibi "*insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni*" olarak görülebilmektedir. Bir başka ifadeyle belirtmek gerekirse insanların üretim/tüketim biçimleri, siyasal atmosferin topluma yansımaları ve siyasetin hangi biçimlerde kullanıldığı, toplumsal açıdan iletişimi sağlayan yolların nasıl anlamlandırıldığı gibi tüm unsurlar kültüre yöneliktir. Eagleton (2019, s.15) da kültür kavramının karmaşık ve dinamik yapısını dört farklı yaklaşım üzerinden tanımlamaktadır:

- Birincisi, sanatsal ve düşünsel eserler toplamıdır. İkincisi, ruhsal ve zihinsel gelişim sürecidir.
- Üçüncüsü, insanların yaşamlarına yön veren değerler, gelenekler, inançlar ve simgesel pratiklerdir.
- Dördüncüsü, bütün bir yaşam tarzı anlamına gelmektedir.

Dört tanımlama kültürü yalnızca sanat ve bilgi birikimi değil, aynı zamanda bireysel gelişim süreci, toplumsal değerler sistemi ve gündelik yaşam pratikleri olarak açıklamaktadır. Bu yaklaşım, kültürün hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ne kadar derin ve kapsamlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kültür, bir miras olarak görülebilmektedir. Sanatsal açıdan avangart; yaşamsal açıdan geleneksel olarak değerlendirilebileceğimiz kültürün, yaşamımıza sirayet eden tüm alışkanlıklardan ve üretimlerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda kültür, yaşam biçimimizin bir modeli olarak tanımlanabilir, bireyin toplumsal açıdan kendini gerçekleştirme ve benlik kazanma süreci olabilir, yaşanan zamana karşı bir başkaldırı hatta geleceğe yönelik bir bakış yolu olarak görülebilir. Ege ve Özgen'in (2023, s.251) ifade ettikleri gibi kültür, kaydedilmiş sınırlılıklar ve öğrenilmiş yaşamsal alışkanlıklardır.

Kültür, "düşünüş ve davranış şekilleri olarak toplumu oluşturan fertler tarafından öğrenilen ve paylaşılan bir bütün olma özelliğini taşımaktadır. Diğer taraftan ise bilgi, inanç, gelenek ve becerilerinden oluşan ve nesilden nesle aktarılan bir sosyal miras olma özelliğini" taşımaktadır (Türkkahraman 2000, s.25). Bu anlamda her kültür üyelerinin bir uyum içinde rol ve davranış modelleri geliştirmelerini ve aynı zamanda norm ve değerlerin toplumun tüm üyeleri tarafından benimsenmesini amaçlar. Bu sayede birey toplumsal kimliğini kazanmış olur. Dolayısıyla sosyalleşme sayesinde birey

kendi toplumunun inanç, değer ve normlarını benimseyerek aidiyet duygusunu geliştirmiş olur. Kültür mefhumu, Güvenç'in (2020, s.125) ifade ettiği gibi dört farklı anlamda kullanılmaktadır:

“Birincisi, bilim alanındaki kültür, uygarlıktır. İkincisi, beşerî alandaki kültür, eğitim sürecinin ürünüdür. Üçüncüsü, estetik alandaki kültür, güzel sanatlardır. Dördüncüsü, maddi (teknolojik) ve biyolojik alandaki kültür, üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir. Bütün insan kültürleri çeşitliliklerine rağmen, çok fazla ortak noktaya sahiptir ve bu ortak yönler bilimsel analize açık tutulmaktadır.”

Kültür, yalnızca bir düşünce ya da sanat meselesi değil, çok çeşitli alanlara yayılan, insan yaşamının hem maddi hem manevi tüm yönlerini kapsayan bir yapı olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda kültürün, bilimsel olarak incelenebilir, tanımlanabilir ve sınıflandırılabilir bir olgu olduğu da vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu tür çoklu tanımlar, kültür konusunun disiplinlerarası bir bakışla ele alınması açısından değerlidir. Bu anlamda kültüre dair teorik yönelimi Murdock (1940, s.364-368) yedi temel varsayım dizisiyle ifade etmekte ve söz konusu bu yedi temel yönelimin çoğu sosyal bilimci tarafından paylaşıldığını belirtmektedir. Bu anlamda kültürün *öğrenilebilir; aşulanabilir; toplumsal, düşünsel, doyum sağlayıcı, uyarlanabilir ve bütünleştirici* olduğuna dair özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Heywood'un (2021, s.360) yaptığı sınıflamada liberaller, muhafazakârlar ve sosyalistler kültür mefhumu üzerine farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Her bir bakış açısı, kültür kavramına farklı anlamlar ve tanımlamalar getirmiştir.

Liberaller, bir konformizm kaynağı ve bireyselliğin ihlali olarak gördükleri geleneksel veya popüler kültür hakkında eleştirel bir tutum takınmışlardır. Muhafazakârlar, yalnızca ortak bir kültürün toplumu birbirine bağlayan, paylaşılan değerlere yerleşiklik kazandırabileceği inancıyla tek-kültürlü toplumlara desteklenmektedirler. Sosyalistler, özellikle Marksistler kültürü, ekonomik ‘temel’ tarafından şartlandırılmış olan ideolojik ve siyasi ‘üst yapı’nın bir parçası olarak görmektedirler.

Liberaller için bireysel özgürlük, özerklik ve kişisel seçim ön planda olmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel kültür ya da popüler kültür, bireyin kendi kimliğini oluşturma sürecine dışsal bir baskı uyguluyorsa, liberal bakış açısı için olumsuz bir durum olabilir. Bu anlamda kültür, bireyi toplumsal beklentilere göre şekillendirmeye çalışabilir. Bu durum liberal bireycilik anlayışıyla çelişir. Muhafazakâr düşünce için toplumsal düzen, istikrar ve geleneksel değerlerin sürdürülmesi esas unsurlardır. Muhafazakârlar için ortak bir kültür, toplumun birliğini ve sürekliliğini sağlar. Dolayısıyla tek kültürlü yapıya daha çok önem verirler ve kültürel çoğulculuğa genellikle mesafeli yaklaşırlar. Çünkü çokkültürlü bir yapı, onların gözünde toplumsal uyumu zayıflatabilir. Marksist kuramda toplumun altyapısını ekonomik ilişkiler (üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanlar) belirlemektedir. Kültür, hukuk, din gibi yapılar ise bu ekonomik temelin üzerinde şekillenen “üst yapı” olarak görülmektedir. Kültürün, egemen sınıfın çıkarlarını korumak ve meşrulaştırmak için kullanıldığını düşünmektedirler. Bu nedenle, Marksistler için kültür tarafsız değil, ideolojiktir.

“Toplumsal hareketler odaklarını sınıf, ırk ve diğer geleneksel politik konulardan kültürel zemine doğru kaydırmış durumda gözükülmektedirler. Özellikle son yirmi yılda gelişmiş toplumlarda meydana gelen toplumsal çatışmalar kendilerini siyasal eylem üzerinden ifade etmek yerine egemen dile, bilgiyi düzenleyen ve toplumsal pratikleri biçimlendiren kodlara/kurallara kültürel bir meydan okuma geliştirdiler” (Melucci 1995, s.41). Bu durum sosyal hareketlerin doğasında önemli bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir. Değerlendirmede klasik toplumsal hareketler (işçi hareketleri, sınıf temelli isyanlar) ile yeni toplumsal hareketler (örneğin çevreci hareketler, kimlik politikaları, feminist hareketler) arasındaki fark ortaya konulmaktadır. Çağdaş toplumsal hareketlerin artık sadece “neye sahip olunmak istendiğiyle” değil, “nasıl yaşamak istendiğiyle” ilgili vurguyu yaptığını görebilmekteyiz. Bu da politik mücadelenin artık daha günlük yaşam, anlam üretimi ve kimlikler üzerinden yürütüldüğü anlamına gelmektedir. Geleneksel toplumsal hareketlerin ekonomik ve politik çıkarlar temelinde örgütlendiği; bir başka ifadeyle ekonomik, eşitlik, hak dağılımı ve siyasal temsil konularına odaklandığı söylenebilir. Ancak günümüzde çağdaş toplumsal hareketlerin bireysel

kimlikler, yaşam tarzları, toplumsal normlar ve değerler etrafında örgütlendiği görülebilmektedir. Yeni mücadele biçiminde doğrudan siyasi iktidarı hedef almak yerine kültürel hegemonya ile mücadele edilmektedir. Dolayısıyla egemen dile, bilgiyi inşa eden kodlara ve toplumsal pratikleri şekillendiren kurallara karşı bir meydan okuma söz konusudur.

Castles ve Miller (2008, s.55) göç kabul eden ülkelerde kültürün gün geçtikçe siyasallaştığını, ırksal üstünlük düşüncelerinin, ideolojik aygıtlarını kaybettikçe azınlıklara karşı dışlayıcı pratiklerin giderek kültürel farklılık meselesi üzerine yoğunlaştığını ileri sürmektedirler. Bu duruma karşılık olarak da etnik azınlıkların direniş politikalarında gittikçe kültürel sembollerin öne çıktığını söylemek mümkündür. Kimliğin bir tanımlayıcısı olan semboller, etnik azınlığın deneyimlerine ve toplumsal üretimlerine bağlı oluşmaktadır. Söz konusu bu yaklaşım, günümüzdeki kimlik siyasetinin anlaşılmasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Birçok toplumda doğrudan etnik temelli ayrımcılığın yerine, kültürel uyumsuzluk, entegrasyon sorunu, yaşam tarzı farkı gibi daha nötr görünen ama aslında dışlayıcı olan ifadelerin kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda etnik azınlık grupların kültürel sembollerini sahiplenmesi, sadece kendi kimliklerini koruma refleksi olarak görülmez, aynı zamanda bu dışlayıcı söyleme karşı bir direniş biçimi olarak da yorumlanabilir. Dolayısıyla bir bayrak, bir dil, bir giyim tarzı, bir müzik türü gibi semboller sadece kültürel değil, aynı zamanda politik birer araç haline gelmektedir.

Ulus-devletin, kültür düşüncesini tam anlamıyla övmediğini ifade eden Eagleton (2011, s.74), “tikel bir ulusal ya da etnik bir kültürün, yalnızca devletin birleştirici ilkesiyle en verimli hale geleceğini” vurgulamaktadır. “Kültürlerin doğaları gereği eksik ve gerçek anlamda kendilerinin olabilmesi için devletin tamamlayıcılığına ihtiyaçları olduğunu” da savunmaktadır. Bu sebeple milliyetçilik temelinde her etnik grup yalnızca biricik olması nedeniyle kendi devletini kurma hakkına sahip olmaktadır. Çünkü devlet, etnik özdeşliği gerçekleştirmenin en üstün yolu olarak kabul edilmektedir. Bu durumda kültür ve siyaset arasındaki içsel bağın, farklı etnik grupların aynı toprak parçasına egemen olma yarışına girmelerine ve kargaşaya hizmet etmelerine yol açtığı söylenebilir. Eagleton’ın bu yaklaşımından yola çıkarak kültürün yalnızca sembolik değil, aynı zamanda politik bir araç olduğunu söyleyebiliriz. Kültür ve devlet arasındaki ilişkinin basit bir uyumdan ziyade karşılıklı bir inşa ve meşruiyet üretme sürecinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kültürün, siyasi camiada veya çevrede anlam kazandığını ama bu durumun da kültürü çatışmalara açık hale getirdiğini ifade etmek mümkündür. Ulus-devletin kültürü yücelten bir yapıda olmadığı ve onu idealize etmediği, daha çok kültürü belli kalıplara sokarak işlediği söylenebilir. Bu durum da ulus-devletlerin kültüre pragmatik bir şekilde yaklaştığını göstermektedir. Dolayısıyla kültür, ulus-devlet tarafından sistemleştirilerek daha güçlü bir kimlik aracı haline getirilir. Bu anlamda kültürün tamamlayıcı unsuru, ulus-devlet olur. Söz konusu bu fikir, kültürün siyasal bir çerçeve olmadan toplumsal bir güç olamayacağı anlamına gelir.

Tomlinson (2017, s.36) oldukça “karmaşık biçimde iç içe geçmiş olan kültürel, siyasi ve ekonomik pratiklerden kültürün, hayatta anlam kazandırma amacına yönelik bir anlam çıkarma işi olduğunu ve sembollere dökülebilen her şeyin anlamlılığını” vurgulamaktadır. Jameson (2007, s.199) kültürel kimliği; “bilgi, inanç, değer, tutum, gelenek ve yaşam biçimlerini ileten ve aşıl原因an gruplara resmî veya gayri resmî üyelikten türetilen bir bireyin benlik duygusu” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla kültürel kimliği milliyet olgusu üzerinden ayrıcalıklı kılmak yerine; onu meslek, sınıf, coğrafya, dil ve düşünce boyutlarıyla dengelemek gerekmektedir. Kültürel kimlik zamanla değiştiği için duyguları harekete geçirme gibi bir özelliğe de sahiptir. Kültürel kimlikte güç ve ayrıcalık iç içe geçer. Dolayısıyla yakın ilişkilerden etkilenir ve iletişim yoluyla tartışılabilir. Eagleton (2011, s.75), devlet ile etnik çevre arasında iki yönlü bir ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir. Bir taraftan hiçbir siyasi devletin bir ölçüde farklı etnik çevreye tutunamayacağını, siyasetin kültürün itaatkâr hizmetçisi olmadığını, tam aksine kültürün siyasetin ürünü olduğunu belirtmektedir. Diğer taraftan ise devletin bir kültürün birliğini yalnızca içsel çelişkilerini bastırarak temsil edebileceğini vurgulamaktadır. Her üç yaklaşımı (Tomlinson, Jameson, Eagleton) dikkate aldığımızda kültür ve kimlik olgularının statik veya doğal unsurlar olmadığını, tam aksine tarihsel, politik ve toplumsal ilişkiler içinde şekillendiklerini ifade

etmek mümkündür. Bu anlamda kültürel kimliğin yalnızca etnik ya da ulusal aidiyetle sınırlanamayacağını; değişken ve çok boyutlu bir yapı taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Ayrıca kültür ve kimlik olgularının siyasetten bağımsız düşünülmeceğini, iktidar ilişkileriyle sürekli yeniden inşa edildiklerini veya üretildiklerini belirtmeliyiz. Dolayısıyla ulus-devletler, kültürel birlik formunu/görüntüsünü sürdürebilmek amacıyla şekillendirici ve baskılayıcı rollerini üstlenmektedir. Bu durum da kültürün görüldüğünden daha çatışmalı ve ideolojik bir alan olduğunu göstermektedir.

Karst (1986, s.306) göçmenlerin genel anlamda hedef ülkede grup dayanışmasını veya aidiyet ihtiyaçlarını karşılamak için grup dayanışmasına ve kültürel politikaya yönelik bir “içe dönüş” ve daha geniş topluma asimile olmaya doğru “dışa dönüş” olmak üzere iki seçenekten bahsetmektedir. Burada göçmenlerin yönelimlerinin sadece bireysel tercihlerinin değil, aynı zamanda kültürel benzerlikler, toplumsal ağlar ve yapısal koşullara bağlı olduğunu görebilmekteyiz. Bu bakış açısından yola çıkarak göçmen kitlesinin kimliklerini koruma ve uyum ikilemi içinde farklı stratejiler geliştirdiği söylenebilir. Göçmen kitlesinin de hangi dönüş yolunu kullanacağı Prinz ve Siegel’e (2019, s.6) göre farklı faktörlere bağlı olmaktadır:

Birincisi, göçmenlerin kültürel kimliği hedef ülkedeki kültürel kimlikle kıyaslandığında, kültürel mesafe ne kadar büyükse içe dönüş olasılığı o kadar yüksek olacaktır. İkincisi, göçmenlerin hedef ülkedeki anavatan topluluğunun büyüklüğü ne kadar fazlaysa içe dönüş olasılığı o kadar yüksektir. Bu topluluğa da dispora denilmektedir. Üçüncüsü, hedef ülkenin kültürüne entegrasyon koşulları ve olanakları dikkate alındığında, engeller ne kadar düşükse ve ekonomik fırsatlar ne kadar iyiyse, göçmenlerin dışa dönüş olasılığı o kadar yüksek olmaktadır.

Söz konusu bu yaklaşımlar göç politikalarının sadece sınır kontrolleri veya oturma izinleriyle sınırlı kalamayacağını, kültürel uyum politikaları, göçmen topluluklarıyla etkileşim stratejileri ve entegrasyon programlarının niteliğinin de göçmenlerin kararları üzerinde belirleyici olabileceğini göstermektedir. Örneğin göçmen kitlesi için dil eğitimi veya kültürel tanıtım etkinlikleri, kültürel mesafeyi azaltabilir ve göçmen kitlesinin dışa dönüş olasılığını arttırabilir. Bu anlamda sürdürülebilir ilişkiler sayesinde göçmenlerin her iki kimlik arasında daha dengeli davranışlar, tutumlar sergileyebileceği görülür. Bu sebeple göçmen kitlesinin yönelimleri bireysel değil, çok katmanlı ve değişken süreçlerle şekillenir.

Sonuç

Uluslararası göçler, hükümetlerin kontrol etmekte zorlandığı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni siyasal yapı ve süreçleri ortaya çıkaran uluslararası göçler, klasik vatandaşlık ve tek kimlik – kültür anlayışını derinden sarsmaktadır. Bu durum ulus – devletlerin ortadan kalktığı anlamına gelmez, ancak uluslararası göç sayesinde uluslar giderek birbirlerine bağımlı hale gelmekte ve uluslararası ve bölgesel iş birliklerini daha da geliştirmektedirler. Ayrıca göçmenler, ulus – devletlerin homojenleştirici yapılarına karşı çıkmakta; kendilerini birden fazla kültürel, politik ve ekonomik çevrenin bir parçası olarak görmektedirler.

Ulus-devlet ile uluslararası göç arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Ulus-devletin sınırların belirlenmesi ve kontrolünün sağlanması, göçmen kitlesine yönelik politikaların oluşturulması, kabul edilen göçmenlerin vatandaşlığa kabul edilme koşulları, mültecilere yönelik güvenlik kaygıları, ekonomik ihtiyaç ile işgücü piyasasının belirlenmesi ve yerel halk ile mülteciler arasındaki sosyo-kültürel etkileşim yönetiminin sağlanması konusunda uluslararası göç üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Uluslararası göçün ise toplumdaki demografik değişim, sosyo-kültürel dönüşüm, politik, ekonomik ve ulusal kimlik tartışmaları ulus-devlet üzerinde önemli bir etki bıraktığını söylemek mümkündür. Ulus-devletler sınır noktalarından hangi koşullarda kimin geçebileceğini ve geçen kitlenin ne kadar süreyle kalabileceğini belirleme noktasında önemli politikalar geliştirirler. Ulus-devletler aynı zamanda kendi ekonomik, güvenlik ve sosyo-kültürel çıkarlarını hesaba katarak göç politikaları ortaya koyarlar. Göçmenlerin toplumla bütünleşme süreçlerini ve haklarını etkileyecek vatandaşlık kriterlerini, ulusal kimlik ve aidiyet kavramlarını dikkate alarak şekillendirirler. Ulus-devletler; ekonomik kalkınma düzeyleri ve işgücü piyasalarındaki ihtiyaçları doğrultusunda

uluslararası göçü teşvik edebilir veya kısıtlayabilirler. Batılı ülkeler, yaşanan nüfusta işgücü piyasasındaki açığa bağlı olarak göçmen işçilere yönelik politikalar geliştirilebilirler.

Uluslararası göç ulus-devletlerin nüfus yapısını değiştirir, ama bir yandan da etnik ve kültürel çeşitliliği de artırır. İşgücü piyasasında ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu gibi işsizlik ve ücretler üzerinde de baskı oluşturma özelliğine sahiptir. Uluslararası göç; yeni diller, gelenek-görenekler ve yaşam ritüelleri ile toplumda önemli bir zenginlikler oluştururken, kültürel açıdan da zaman zaman sosyal çatışmalara ve gerilimlere alan açabilir. Bu da bir anlamda ulus-devletlerde ulusal kimliğin sorgulanmasına sebep olabilir. Göçmen kitlesinin siyasal hak talepleri, oy kullanma durumları da beraberinde yeni tartışmaları getirebilir. Dolayısıyla mültecilerin, ülkelerin gelişmişlik durumlarına bakılmaksızın her toplumda ekonomik ve kültürel politikaların değişmesinde veya dönüştürülmesinde önemli bir rol oynadıklarını ifade etmek gerekmektedir. Bu durumda özellikle siyasal ve kültürel anlamda kolektif hareket eden mültecilerin, ulus-devlet inşasının siyasal çıkarlarını yeni bir boyuta taşıdığı ve ulus-devletin taleplerini zayıflattığı görülmektedir. Ulus-devletlerin sosyokültürel ve politik bütünleşme taleplerinin, mülteciler tarafından kabul görmediği durumlarda ev sahibi toplumlarda bir yabancı düşmanlığı yükselmeye başlamaktadır. Buna karşılık mültecilerin dışlanma sorunu ortaya çıkınca toplumsal birliktelik noktasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Her iki toplum özelinde oluşan veya inşa edilen tehdit algısının, toplumsal barışın sağlanmasında da önemli sorunlar yaratması muhtemel olmaktadır. Özellikle gettolaşmanın başladığı yerlerde meydana gelen suç oranları ve söz konusu alanlara güvenlik güçlerinin müdahale etmedeki güçlükleri dikkate alındığında, toplumsal huzursuzlukların boyutları açıkça görülebilmektedir.

Kültür ile uluslararası göç arasında da çok yönlü ve karmaşık bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel etkileşim bir yandan önemli kültürel zenginlikler sunarken bir yandan da yeni kimlikler oluşturur ve bazen de gerilimlere yol açabilmektedir. Kültürün, göç kitlesinin kararlarını etkileme gücü de vardır. Ekonomik, kültürel veya politik baskılar sonucu göç eden birey veya ailelerin kendi kültürel değer, inanç ve yaşam formları göç kararlarını şekillendirir. Mültecilerin kültürel farklılıklara uyum süreci ve sosyal entegrasyonu da kültürel anlamda son derece önemlidir. Uluslararası göç, ev sahibi toplumların toplumsal değer ve normlarını etkileyebilir, yeni sosyal düzenlemeleri zorunlu hale getirebilir. Uluslararası göçün dil, kimlik, sanatsal faaliyetler ve mutfak kültüründe de önemli değişimlere yol açabilmektedir.

Kimlik ve uluslararası göç arasındaki çok boyutlu ilişki dikkate alındığında karşılıklı etkileşimin bireysel ve toplumsal kimliği önemli şekillerde etkilediği söylenebilmektedir. Göçmen kitlesinin yeni bir kültüre adaptasyonu sırasında kendi kültürel kimliklerinde yaşayacakları değişim; asimilasyon, entegrasyon, ayrışma veya marjinalleşme şeklinde olabilmektedir. Aynı zamanda uluslararası göç çoklu kimlik krizlerine neden olabilirken göçmen kitlesinin algı ve aidiyetlerine dair büyük sarsıntılar yaratabilmektedir. Göçmenlerin hedef ülkedeki toplumla ve kendi etnik gruplarıyla kurdukları ilişki sonucunda yeni sosyal kimlik ve aidiyetler oluşturabilirler. Uluslararası göç, ulusal kimliğin sorgulanması ve yeniden tanımlanması konusunda önemli tartışmalar yaratabilmektedir. Bir taraf kültürel anlamda homojenlik kaybının kaygısını taşıırken diğer taraf da kültürel çeşitliliğin toplumsal zenginliğini savunur. Göçmenlere yönelik önyargılar, göçmenlerin kimlik algılarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum da ev sahibi topluma dair olumsuz tutumların oluşmasına yol açmaktadır. Bu sebeple karşılıklı anlayışın ve saygının başarılı bir entegrasyon için önemli olduğu bilinmelidir.

Referanslar/References

- Akça, G. (2005). Postmodernite ve ulus-devlet. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 232–257. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akusosbil/issue/91784/1685895>
- Al-Rebholz, A. (2015). Intersectional constructions of (non-)belonging in a transnational context: Biographical narratives of Muslim migrant women in Germany. In M. C. La Barbea (Ed.), *Identity and migration in Europe: Multidisciplinary perspectives* (pp. 58–71). New York, NY & London: Springer.
- Arslan, A. (2022). *İslam, demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Serbest Kitaplar.
- Babacan, H. (2010). Immigration, nation-state and belonging. In A. Babacan & S. Singh (Eds.), *Migration, belonging and the nation-state* (pp. 7–30). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Bakan, S., & Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51–65. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40744>
- Balta, E., & Keyman, F. (2022). *Gelecek siyaseti*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2019). *Göç meselesinde temel kavramlar* (I. A. Tuncay, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Küreselleşme: toplumsal sonuçları* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castles, S., & Davidson, A. (2000). *Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging*. London: Macmillan.
- Castles, S. (2001). International migration and the nation-state in Asia. In A. Siddique (Ed.), *International migration into the 21st century* (pp. 178–201). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Clark, W. A. V. (2008). Geography, space, and science: Perspectives from studies of migration and geographical sorting. *Geographical Analysis*, 40, 258–275. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.2008.00725.x>
- Collier, P. (2013). *Exodus: How migration is changing our world*. New York, NY: Oxford University Press.
- Constant, A. F., & Zimmermann, K. F. (2012). Immigrants, ethnic identities and the nation-state. In A. F. Constant & K. F. Zimmermann (Eds.), *International handbook on the economics of migration* (pp. 259–275). Cheltenham-Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Czajka, A. (2014). Migration in the age of the nation-state: Migrations, refugees, and the national order of things. *Alternatives: Global, Local, Political*, 39(3), 151–163.
- Eagleton, T. (2011). *Kültür yorumları* (Ö. Çelik, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T. (2019). *Kültür* (B. Göçer, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Echeverria, G. (2015). Between territoriality, identity, and politics: The external vote of Ecuadorians in Madrid. In M. C. La Barbea (Ed.), *Identity and migration in Europe: Multidisciplinary perspectives* (pp. 175–190). New York, NY & London: Springer.
- Ege, S. C., & Özgen, N. (2023). Kültür, toplumsal bellek ve mekân temsilleri üzerine bir araştırma: Tillo (Siirt) örneği. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 247–266. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1331561>
- Fargues, P. (2013). International migration and the nation-state in Arab countries. *Middle East Law and Governance*, 5, 5–35. <https://doi.org/10.1163/18763375-00501001>
- Foucault, M. (2018). *Toplumu savunmak gerekir* (Ş. Aktaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Giddens, A. (1985). *The nation-state and violence: Volume two of a contemporary critique of historical materialism*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Gilmartin, M. (2008). Migration, identity and belonging. *Geography Compass*, 2(6), 1837–1852. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2008.00162.x>
- Gleason, P. (1983). Identifying identity: A semantic history. *The Journal of American History*, 69(4), 910–931. <https://doi.org/10.2307/1901196>
- Güvenç, B. (2020). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Matbaacılık.
- Habermas, J. (2015). *“Öteki” olmak “öteki”yle yaşamak – siyaset kuramı yazıları* (İ. Aka, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi

Yayınları.

- Haddock, B. (2023). *Siyasi düşüncenin tarihi: 1789'dan günümüze* (S. E. Türközü, Çev.). Ankara: FOL Yayınları.
- Heywood, A. (2021). *Siyasi ideolojiler: Bir giriş* (L. Köker, Çev.). Ankara: Felix Kitap.
- Jameson, D. A. (2007). Reconceptualizing cultural identity and its role in intercultural business communication. *Journal of Business Communication*, 44(3), 199–235. <https://doi.org/10.1177/0021943607301346>
- Joppke, C. (1999). *Immigration and the nation-state*. New York, NY: Oxford University Press.
- Karst, K. L. (1986). Paths to belonging: The constitution and cultural identity. *North Carolina Law Review*, 64(2), 302–377.
- Katliarou, Y. (2023). International migration in the world of nation-states: Implications, challenges and policy responses. In M. H. Y. Uyar, K. A. Altıntop, & Y. Onay (Eds.), *Migration studies: Eurasian perspectives* (pp. 265–281). İstanbul: İstanbul Bilgi University Press.
- Kaya, İ. (2015). Kültürel dönüş ve yeni kültürel coğrafya. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongre Bildiriler Kitabı*, 21–23 Mayıs, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Keely, C. B. (1996). How nation-states create and respond to refugee flows. *International Migration Review*, 30(4), 1046–1066. <https://doi.org/10.2307/2547603>
- King, R. (2012). Geography and migration studies: Retrospect and prospect. *Population, Space and Place*, 18, 134–153. <https://doi.org/10.1002/psp.685>
- Kymlicka, W. (2016). *Çağdaş siyaset felsefesine giriş* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- La Barbea, M. C. (2015). Identity and migration: An introduction. In M. C. La Barbea (Ed.), *Identity and migration in Europe: Multidisciplinary perspectives* (pp. 1–13). New York, NY & London: Springer.
- Maalouf, A. (2020). *Ölümcül kimlikler* (A. Bora, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Madsen, K. D., & van Naerssen, T. V. (2003). Migration, identity and belonging. *Journal of Borderlands Studies*, 18(1), 61–75. <https://doi.org/10.1080/08865655.2003.9695602>
- Melucci, A. (1995). The process of collective identity. In H. Johnston & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 41–63). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Morley, D., & Robins, K. (2011). *Kimlik mekânları: Küresel medya, elektronik ortamlar ve kültürel sınırlar* (E. Zeybekoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Murdock, G. P. (1940). The cross-cultural survey. *American Sociological Review*, 5(3), 361–370. <https://doi.org/10.2307/2084038>
- Nagel, C. (2004). Questioning citizenship in an 'age of migration'. İçinde J. O'Loughlin, L. Staeheli, & E. Greenberg (Eds.), *Globalization and its outcomes*. New York & London: The Guilford Press.
- Okur, M. (2022). Kültürel coğrafya perspektifinden mekânın eleştirisi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 45, 134–147. <https://doi.org/10.32003/igge.1041260>
- Online Etymology Dictionary. (2025). <https://www.etymonline.com/> (Erişim tarihi: 16 Eylül 2025)
- Özgen, N. (2018). Kimlik, toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık. İçinde N. Özgen (Ed.), *Sosyal coğrafya* (ss. 109–171). Ankara: Pegem Akademi.
- Özgen, N. (2023). Çokkültürlülük & çokkültürlülük'e dair temel kavramlar. İçinde N. Özgen (Ed.), *Çokkültürlülük & çokkültürcülük: Coğrafya – Kültür – Mekân – Politika* (ss. 1–37). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özgür, E. M. (2018). Küresel göçün sosyo-mekânsallığı: Ulusötesi mekânlar/yerelötesi yerler, topluluklar ve kimlikler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 1–35. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000189
- Özkazanç, A. (2020). Devletin örgütlenmesi. İçinde Y. Taşkın (Ed.), *Siyaset: Kavramlar, kurumlar, süreçler* (ss. 139–170). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parekh, B. (2009). Logic of identity. *Politics, Philosophy, Economics*, 8(3), 267–284. <https://doi.org/10.1177/1470594x09105387>
- Prinz, A., & Siegel, M. (2019). Migration, cultural identity and diasporas: An identity economics approach. *IZA Journal of Development and Migration*, 10(1), 1–20. <https://doi.org/10.2478/izajodm-2019-0001>
- Rapoport, H., Sardoschau, S., & Silve, A. (2020). Migration and cultural change. *Sesifo Working Papers*, No. 8547, 1–57.

- Smith, A. D. (2017). *Milli kimlik* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2022). *Milliyetçilik ve modernizm* (F. Bakırcı, Çev.). Ankara: FOL Yayınları.
- Şirin Öner, A. (2015). Göç çalışmalarında temel kavramlar. İçinde S. G. Ihlamur-Öner & N. A. Şirin Öner (Der.), *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar* (ss. 13–27). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taylor, C. (2008). *Benliğin kaynakları: Modern kimliğin inşası* (S. A. Baş & B. Baş, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Tomlinson, J. (2017). *Küreselleşme ve kültür* (A. Eker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Triandafyllidou, A. (2022). Migration and nation. In P. Scholten (Ed.), *Introduction to migration: An interactive guide to the literatures on migration and diversity* (pp. 207–218). Gewerbestrasse: Springer.
- Turner, B. S., & Khondker, H. H. (2019). *Küreselleşme – doğu ve batı* (S. Özdemir, Çev.). Ankara: Koyusiyah Yayıncılık.
- Türkbağ, A. U. (2003). Kimlik, hukuk ve adalet sorunu. *Doğu Batı Düşünce Dergisi: Kimlikler*, 6(23), 213–220.
- Türkkahraman, M. (2000). *Türkiye’de siyasal sosyalleşme ve siyasal sembolizm*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Uzun, T. (2003). Ulus, milliyetçilik ve kimlik üzerine bir değerlendirme. *Doğu Batı Düşünce Dergisi: Kimlikler*, 6(23), 137–160.
- Yakar, M. (2021). Türkiye’ye göçün değişen zamansal ve mekânsal örüntüleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 1–30. <https://doi.org/10.51800/eccd.848106>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zolberg, A. R. (1981). *International migrations in political perspective*. In M. M. Kritz, C. B. Keely, & S. M. Tomasi (Eds.), *Global trends in migration* (pp. 3–27). New York, NY: Center for Migration Studies.